

2.13. ΕΛΛΑΔΑ-ΕΥΡΩΠΗ-ΚΟΣΜΟΣ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

Ο ανθρώπινος πολιτισμός αποτελεί προϊόν της προσφοράς και της συνεργασίας όλων των λαών που εμφανίστηκαν σε διαφορετικά στάδια της ιστορίας της ανθρωπότητας. **Ωστόσο όλοι συμφωνούν πως ο Ελληνισμός έπαιξε πρωταρχικό ρόλο** στη διαμόρφωση του ανθρώπινου πνεύματος, της τέχνης, των επιστημών, της ηθικής, της πολιτικής και της φιλοσοφίας. Για να κατανοήσουμε τις κοινές ρίζες του ευρωπαϊκού πολιτισμού, την έννοια της δημοκρατίας και της ελευθερίας, για να αξιολογήσουμε την προσφορά του Ελληνισμού στον κόσμο και τις αιτίες για τις οποίες η σύγχρονη Ελλάδα βρίσκεται σε αυτή την δυσχερή θέση, είναι απαραίτητο να προσεγγίσουμε κριτικά το παρελθόν.

Η συγκριτική παρουσίαση της μακρόχρονης ιστορίας του Ελληνισμού (παράλληλα με την πορεία των υπόλοιπων εθνών) αφενός προσφέρει τη δυνατότητα για ιστορική αναδρομή, όπου κρίνεται αναγκαία, αφετέρου προσφέρει την ευκαιρία στον μαθητή να κατανοήσει καλύτερα την εποχή μας, αφού κάτι ανάλογο δεν επιτυγχάνεται σε ικανοποιητικό βαθμό από τη διδασκαλία της Ιστορίας στα πλαίσια του σχολείου. Η κατανόηση του παρόντος, η ανάλυση και ερμηνεία των σύγχρονων προβλημάτων, η ανάπτυξη προβληματισμού για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των παγκόσμιων προβλημάτων απαιτούν εφοδιασμό με κάποια γνώση του παρελθόντος, αφού «...το παρόν μπορεί να γίνει σαφώς αντιληπτό και το μέλλον να σχεδιαστεί έξυπνα, μόνο όταν οι υπεύθυνοι για τα πεπρωμένα του κόσμου κατανοήσουν την ανθρώπινη φύση. Και για τη γνώση αυτού του εξαιρετικά περίπλοκου και συναρπαστικού μηχανισμού, δεν υπάρχει καλύτερη πηγή από την ιστορία» (E. Burns, *Ευρωπαϊκή ιστορία*, 1985, σελ. 424).

Απαραίτητη είναι επίσης η **εξοικείωση με ειδικούς όρους** που σχετίζονται με αυτή την ευρεία θεματική ενότητα, προκειμένου να γίνουν κατανοητές οι πληροφορίες των κειμένων. Για τον εμπλουτισμό του ειδικού λεξιλογίου παρατίθενται οι ορισμοί των όρων που συνδέονται με κάθε ιστορική ενότητα.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ – 15^{ΟΣ} ΑΙΩΝΑΣ Μ.Χ.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ 7^Η ΧΙΛΙΕΤΙΑ...

Λαοί Μεσοποταμίας

- ✓ Αιγύπτιοι
- ✓ Φοίνικες
- ✓ Εβραίοι
- ✓ Χετταίοι
- ✓ Μήδοι και Πέρσες
- ✓ Ινδία
- ✓ Κίνα

Απολυταρχία, δεσποτισμός,
μεσσιανισμός
Ανατολικοί πολιτισμοί

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

- Μινωικός πολιτισμός
(πριν το 3000 π.Χ. - 1420 π.Χ.)
- Αιγαιακός πολιτισμός
- Κυκλαδικός (πριν το 1600 π.Χ.)
- Μυκηναϊκός πολιτισμός
(περ. 1600-1100 π.Χ.)
- Σκοτεινοί αιώνες ή Γεωμετρική Εποχή
(1100-800 π.Χ.)
- Αρχαϊκή εποχή
(περ. 800 π.Χ. – περ. 500 π.Χ.)
- Κλασική εποχή
(περ. 500 π.Χ.-323 π.Χ.)

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ-ΚΡΑΤΗ

- ✓ Πόλεις-κράτη
- ✓ Συνείδηση γένους
- ✓ Γραικοί-Σελλοί

Ανθρωποκεντρικός πολιτισμός

- ✓ Πνευματικός τομέας
- ✓ Ηθικός τομέας
- ✓ Πολιτικός τομέας
(δημοκρατία, ελευθερία)
- ✓ Εθνικός τομέας

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

Οι λαοί που έζησαν στις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου είναι γνωστοί με την ονομασία «Ανατολικοί πολιτισμοί». Στην αρχαιότητα (από το 5000 π.Χ. και έπειτα) σημαντικά είναι τα επιτεύγματα ιστορικών πολιτισμών όπως οι Σουμέριοι, οι Αιγύπτιοι, οι Βαβυλώνιοι, οι Φοίνικες, οι Ασσύριοι, οι Έλληνες, οι Πέρσες, οι Ινδοί, οι Ρωμαίοι, οι Κινέζοι, οι Βίκινγκς, οι Μάγια, οι Αζτέκοι, οι Ίνκας. Αξιόλογοι πολιτισμοί που αναπτύχθηκαν κατά την αρχαιότητα σε άλλες περιοχές του πλανήτη παρέμειναν απομονωμένοι και έγιναν γνωστοί κυρίως στα νεότερα χρόνια.

Οι Ανατολικοί λαοί, από τους οποίους επηρεάστηκε ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός, συνέβαλαν στην πολιτιστική εξέλιξη με τον καταμερισμό της εργασίας, την ανάπτυξη της βιοτεχνίας και του εμπορίου στον χώρο της οικονομίας, με την ανάπτυξη της γραφής, της αρχιτεκτονικής, της πλαστικής, της ζωγραφικής και της λογοτεχνίας στον χώρο της τέχνης.

Η συμβολή των Ανατολικών πολιτισμών ήταν ιδιαίτερα σημαντική και **στον χώρο των επιστημών**. Οι Αιγύπτιοι επινόησαν το ημερολόγιο και συνέβαλαν στην ανάπτυξη της πρακτικής γεωμετρίας και των μαθηματικών, καθώς και στην ανάπτυξη της ιατρικής (ανατομία, χειρουργικές επεμβάσεις). Οι Σουμέριοι προσφέρουν στον οικουμενικό πολιτισμό την **πρώτη γραπτή νομοθεσία** (κώδικας του Χαμουραμπί), οι Βαβυλώνιοι χώρισαν τον κύκλο σε 360 μοίρες και την ώρα σε 60 λεπτά και μελέτησαν τις κινήσεις των άστρων, επειδή πίστευαν ότι η μοίρα του ανθρώπου καθορίζεται από αυτές (αστρολογία). Οι Φοίνικες επινόησαν **το αλφάβητο**, το οποίο στη συνέχεια τροποποίησαν οι Έλληνες και το μετέδωσαν στην Ιταλία, απ' όπου διαδόθηκε σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Σημαντική προσφορά των Εβραίων είναι **ο μονοθεϊσμός** (η λατρεία ενός θεού, σε αντίθεση με τις πολυθεϊστικές θρησκείες των υπόλοιπων πολιτισμών). Αξιόλογο βιβλίο της εβραϊκής γραμματείας είναι η Βίβλος (η Παλαιά Διαθήκη).

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Στην κοινή κληρονομιά, που οι στοχαστές και οι καλλιτέχνες έκαναν να καρποφορήσει στη διάρκεια 15 αιώνων με διαφορετικά αποτελέσματα, κανείς δεν αμφισβητεί **τον πρωταρχικό ρόλο που έπαιξε ο Ελληνισμός**. Ο σύγχρονος κόσμος οφείλει σχεδόν τα πάντα στους Έλληνες. Αυτοί προσδιόρισαν για πρώτη φορά **τις κατηγορίες σκέψης** που έχουμε ως σήμερα, διαμόρφωσαν τα κυριότερα πνευματικά μας εργαλεία και έδωσαν συγκεκριμένο περιεχόμενο στις αρχές της **ηθικής μας**. Γενικότερα, ανακάλυψαν την **επιστημονική έρευνα** διατυπώνοντας τα πρώτα ερωτήματα και προσπάθησαν να τα απαντήσουν, με επιτυχία σε ικανοποιητικό βαθμό. Ανύψωσαν όλες τις μορφές **της τέχνης** τόσο, ώστε όλα τα σύγχρονά της ρεύματα να πηγάζουν από την ελληνική τέχνη.

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ (ΜΕΣΑ 4ΟΥ ΑΙ. Π.Χ.)

**Ελληνιστική περίοδος
(323-146 π.Χ.)**

Ένωση των Ελλήνων
(Μέγας Αλέξανδρος -
πολυεθνική αυτοκρατορία)
Ελληνιστικά κράτη

Ασία

Εξελληνισμός
Εξάπλωση του ελληνικού πολιτισμού
Ελληνιστική κοινή γλώσσα

Με την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου το κέντρο του Ελληνισμού μετατοπίστηκε από τη Δύση στην Ανατολή. Εκεί ιδρύθηκαν πολλές πόλεις, οι οποίες εξελίχθηκαν σε μεγάλα πνευματικά κέντρα.

ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (146 Π.Χ - 50Σ ΑΙ. Μ.Χ.)

Πολυεθνική αυτοκρατορία

Ελληνορωμαϊκός πολιτισμός

Τέχνη, φιλοσοφία, λογοτεχνία
Κατασκευές, οικοδομήματα
Δρόμοι, υδραγωγεία, λουτρά
Διοίκηση

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ
ΡΩΜΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ρωμαϊκή επαρχία - **Γραικοί**

Ελληνική γλώσσα

Οι Ρωμαίοι ήρθαν σε επαφή με τον ελληνικό πολιτισμό μέσω των αποίκων της Μεγάλης Ελλάδας. Στη διάρκεια των πέντε αυτών αιώνων οι κατακτημένοι Έλληνες συνυπήρξαν με τους κοσμοκράτορες κατακτητές, συνεργάστηκαν και επικράτησαν πολιτιστικά στα πλαίσια της «ρωμαϊκής ειρήνης» και του «ελληνορωμαϊκού πολιτισμού».

Οι Ρωμαίοι υιοθέτησαν από τους Έλληνες τις καλές τέχνες και έκαναν τις απαραίτητες προσαρμογές. Επίσης υιοθέτησαν το Δωδεκάθεο των Ελλήνων, με εκλατινισμό των ονομάτων των θεών. Ο φιλόσοφος Σενέκας επανέρχεται στον Αριστοτέλη. Εξάλλου η πρώτη μετάφραση της Ευκλείδειας Γεωμετρίας στα λατινικά έγινε τον 13ο αι. μ.Χ. από τον Άγλο Αδελάρδο, ο οποίος μετέφραζε από τα αραβικά.

5ος αι.-15ος αι.

ΚΑΤΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Βαρβαρικές επιδρομές από βαρβαρικά φύλα (έφιπποι νομάδες, χωρίς οργάνωση/θεσμούς, χωρίς γραπτό δίκαιο, ειδωλολάτρες)
Γερμανικά φύλα, Ούννοι, Γότθοι, Βάνδαλοι, Οστρογότθοι, Βησιγότθοι, Σάξονες, Φράγκοι

Κατάλυση του Δυτικού Ρωμαϊκού Κράτους

5ος αι.-15ος αι.

Μεσαιώνας-φρουδαρχία

Εκπολιτίζονται από το προϋπάρχον ρωμαϊκό υπόστρωμα

ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ - ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Έλληνες = Εθνικοί - ειδωλολάτρες

Τέχνες

Αρχιτεκτονική

Ζωγραφική - τοιχογραφίες

Ψηφιδωτά - γλυπτική

Μικροτεχνία - διακοσμητικές τέχνες (υαλουργία, υφαντική, σμάλτα, αργυροχρυσοχοΐα, μεταλλοτεχνία)

Εκπαίδευση

Πανεπιστήμια-Ανώτερες σχολές

Βυζαντινή γλώσσα

Βιβλιοθήκες - εργαστήρια αντιγραφής χειρογράφων -

διάσωση κλασικών κειμένων

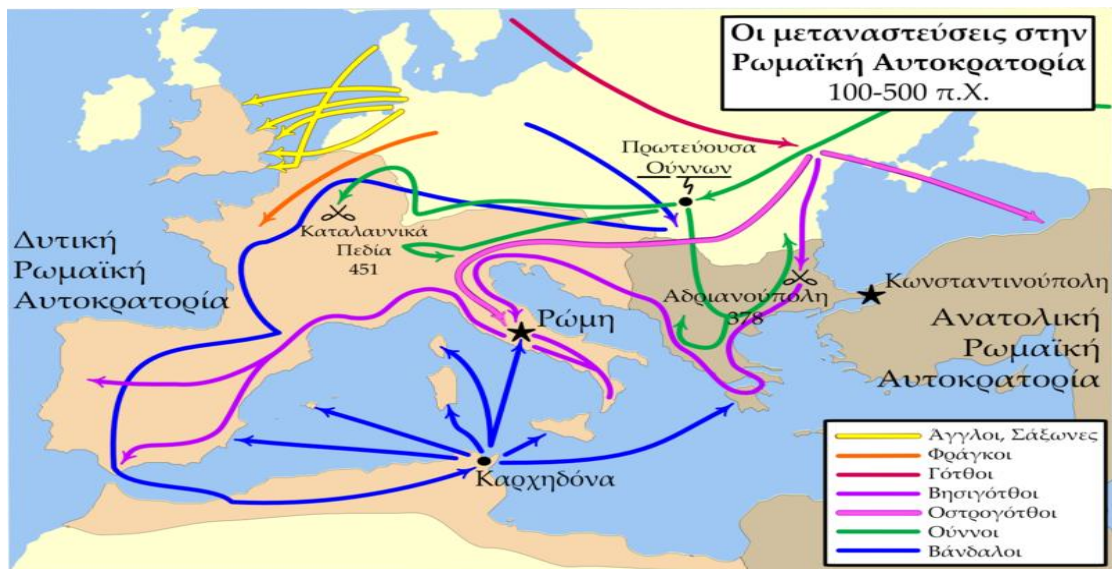
Κοινωνική πολιτική

Φροντίδα για τους φτωχούς

Επιρροή από Βυζάντιο
(εκπολιτισμός, εκχριστιανισμός)

και τους ανίσχυρους, ενίσχυση
της μικρής ιδιοκτησίας,
δημιουργία κοινοτήτων
Κοινωνική πρόνοια
Φιλανθρωπία, εθελοντισμός,
από ιδιώτες, Εκκλησία
Ίδρυση κοινωνικών ιδρυμάτων
Ξενοδοχεία, νοσοκομεία, πτωχο-
κομεία, λεπροκομεία, μαιευτήρια
10ος αι.: ρίζες του Νέου
Ελληνισμού
Δημώδης ελληνική γλώσσα

ΔΥΤΙΚΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Η περίοδος των **μεγάλων μεταναστεύσεων** (ή **εισβολές των βαρβάρων**) είναι μια χρονική περίοδος της Ευρώπης κατά την οποία ένας μεγάλος αριθμός λαών μετακινήθηκε σε διάφορες περιοχές ως αποτέλεσμα της φθοράς της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και της πίεσης που δέχονταν από άλλους λαούς προερχόμενους από την Ανατολή. Οι κύριοι λαοί που μετακινήθηκαν ήταν Γερμανικοί λαοί, που σχημάτισαν **πολυάριθμα βασίλεια** σε περιοχές της πρώην Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Πολλές από αυτές τις μετακινήσεις ήταν βαθμιαίες μεταναστεύσεις και συγχωνεύσεις με τον προϋπάρχοντα πληθυσμό, χωρίς να λείπουν οι βίαιες εισβολές και κατακτήσεις. Αυτές οι μετακινήσεις πέρα από την οριστική πτώση της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, επέφεραν ριζικές πολιτιστικές ανακατατάξεις που άλλαξαν ριζικά το πρόσωπο τόσο της ανατολικής όσο και της δυτικής Ευρώπης και σημάδεψαν το πέρασμα από την Αρχαιότητα στον **Μεσαίωνα**

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
 ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ
 (330-1453)

Ο όρος Βυζαντινή Αυτοκρατορία ή Βυζάντιο ή Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία αναφέρεται στην αυτοκρατορία με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη η οποία ήταν κληρονόμο κράτος του γεωγραφικού χώρου της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Διοικούσε εδάφη που περιελάμβαναν την Ιταλική χερσόνησο, τα Βαλκάνια, τη Μικρά Ασία, Συρία και Παλαιστίνη, την Αίγυπτο, τη σημερινή Τυνησία καθώς και μικρό τμήμα της Ιβηρικής χερσονήσου.

Η ονομασία Ρωμαίος και Ρωμαϊκό κράτος δόθηκε για καθαρά διοικητικούς λόγους, εξυπηρετούσε δε τον σκοπό της κατοχύρωσης της αυτοκρατορίας, ένα είδος πνευματικών δικαιωμάτων δηλαδή. **Το Βυζάντιο ήταν πράγματι πολυεθνικό**, εξαπλώνονταν, όμως, σε περιοχές, οι οποίες ανήκαν παλαιότερα στα Ελληνιστικά κράτη του Βασιλείου των Σελευκιδών, του Βασιλείου των Πτολεμαίων, αλλά και στην κυρίως Ελλάδα και στην Βαλκανική εν γένει. Στις περιοχές αυτές, εκτός των Ελλήνων, η συντριπτική πλειοψηφία των άλλων λαών είχαν ως γλώσσα συνεννόησης την Ελληνιστική Κοινή, η οποία τότε ήταν παγκόσμια γλώσσα. Για να μην αναφερθούμε και σε πληθυσμούς, οι οποίοι αν και μη Ελληνικής καταγωγής ήταν Ελληνόφωνοι. Οι Έλληνες, λοιπόν, ως βασικό συστατικό στοιχείο της αυτοκρατορίας, ήταν ευνόητο να αναλάβουν τον κυρίαρχο ρόλο στην διοίκηση του κράτους, ως οι πλέον κατάλληλοι

Ο όρος Βυζαντινός

Όσο κι αν μελετήσει κάποιος τις πηγές, κατά τη διάρκεια των 11 και πλέον αιώνων ζωής της "Βυζαντινής" αυτοκρατορίας, πουθενά δεν θα βρει τους όρους "*Βυζαντινή Ιστορία*" και "*Βυζαντινός*" να προσδιορίζουν την ιστορία και τους κατοίκους του κράτους που είχε για πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη. Οι κάτοικοί της ονόμαζαν τους εαυτούς τους μό-

νο *Ρωμαίους*, ενώ η αυτοκρατορία τους ήταν *Ρωμαϊκή* και πρωτεύουσά τους ήταν η *Νέα Ρώμη*. Το Βυζάντιο έφερε πάντοτε το όνομα "*Ρωμαίων κράτος*" ή "*Ρωμαίων πολιτεία*".

Η συμβολή του Βυζαντίου στη διάδοση του Ελληνικού πολιτισμού

Για 11 ολόκληρους αιώνες το «Βυζάντιο» υπήρξε το πιο πολιτισμένο κράτος του μεσαιωνικού κόσμου. Αναχαίτισε τις βαρβαρικές επιδρομές, διατήρησε και εμπλούτισε την αρχαία ελληνική κληρονομιά, και με τους θεσμούς του, την κρατική του οργάνωση, την παιδεία του, την νομοθεσία και την τέχνη του επηρέασε αποφασιστικά Ανατολή και Δύση. Στο Ανατολικό Ρωμαϊκό Κράτος διασώθηκαν τα έργα των αρχαίων Ελλήνων στις βιβλιοθήκες από τους αντιγραφείς.

Φορείς του βυζαντινού ελληνικού πολιτισμού ήταν: οι έμποροι και ναυτικοί, οι διπλωμάτες, οι στρατιώτες. Ήταν οι βυζαντινές πριγκίπισσες, που ως σύζυγοι ξένων ηγεμόνων μετέφεραν τα ελληνοχριστιανικά ήθη και έθιμα στις χώρες τους και ήταν υπόδειγμα τρόπου ζωής για τους λαούς τους, αυτές και η πολυπληθής ακολουθία τους. Ακόμα και οι αιχμάλωτοι διέδιδαν τον χριστιανισμό και τον ελληνικό τρόπο ζωής κατά τη διάρκεια της αιχμαλωσίας τους, αλλά οι σπουδαιότεροι και πλέον οργανωμένοι ήταν οι κληρικοί και οι μοναχοί.